

הרב אלימלך טייטלבוים - דיון בדברי ספר ויואל משה

אנו ממשיכים את הדיון בדבר טענת בעל היואל משה כי השואה קרתה בשל העברה על השבועה שלא לדחוק את הקץ.

בפרק הקודם ביררנו את טענתו כי השואה היא סוג מיוחד ואחר של גזירה של מתיר את בשרכם, שהתוכן שלה היא שהורגים בלא טעם וסיבה, ובו הוכחנו כי אין הדברים כן. אחת הראיות הייתה מהסוגיא דבני אפרים, שיצאו קודם הקץ והרגום אנשי גת, דשם אדרבה הפסוק טורח ליתן טעם טבעי מדוע הרגום אנשי גת "והרגום אנשי גת הנולדים בארץ כי ירדו לקחת את מקניהם" (דה"י א ז כ"א)

כעת נבאר את גוף הטענה בעניין בני אפרים.

כתוב בכתובות דף קי"א שהקב"ה השביע את בני ישראל שבזמן הגלות לא יעלו בחומה (פירש"י יחד ביד חזקה)

ולפי לשון אחת ברש"י יש גם שבועה שלא **ידחקו** את הקץ, (ולפי הגרסה בגמ' שלנו השבועה היא הפוך, שלא **ירחקו** את הקץ)

הגמרא ממשיכה: אמר רבי אלעזר אמר הקב"ה לישראל אם אתם מקיימין את השבועה מוטב, ואם לאו אני מתיר את בשרכם כצבאות או כאילות השדה, ופירש רש"י בד"ה מתיר את בשרכם לשון הפקר. (וממשיכה הגמ' בשם רבי אלעזר עצמו "אמר רבי אלעזר **כל** הדר בארץ ישראל שרוי **בלא עון** שנאמר וגו')

היואל משה טוען כי קדושי השואה נהרגו בשביל שהשתתפו או בדיבור או במעשה בהשתדלות להקים מדינה באר"י ובזה עברו על השבועות. וזה לשונו בהקדמה "וכן בבני אפרים **שהיו צדיקים וקדושים, ואך בשביל אותו העון שיצאו מהגלות לפני הזמן, נעשה עמהם מה שנעשה...**

ואמרו חכז"ל שזה היה בשביל שעברו על השבועה, אף שלא עברו בזדון, כי אם על ידי טעות שטעו בחשבון... ונוכל להתבונן מזה עד כמה גדול העונש בהעברה על שבועה זו" עכ"ל.

הבה ונראה את הסוגיא בפנים.

כתוב בפסוק בדברי הימים (א - ז)

"וזבד בנו ושותלח בנו ועזר ואלעד והרגום אנשי גת הנולדים בארץ כי ירדו לקחת את מקניהם, ויתאבל אפרים אביהם ימים רבים ויבאו אחיו לנחמו" ופירש"י **כי ירדו לקחת את מקניהם**. ולא היו בקיאים במוצאי הדרכים ובמוצאי הארץ והרגום אנשי גת הנולדים בארץ כי הם היו בקיאים בארץ ההיא: והנה הגם שעל פי פשוטו היה זה בזמן שאפרים עדיין חי כפי שכתבו רבותינו המפרשים שם, אך חז"ל בגמרא הקדושה ראו בזה רמז למאורע בו בני אפרים יצאו ממצרים בטרם עת, "ומאן נינהו מתים שהחיה יחזקאל אמר רב אלו בני אפרים שמנו לקץ וטעו שנאמר ובני אפרים שותלח וברד בנו ותחת בנו ואלעדה בנו ותחת בנו וזבד בנו ושותלח בנו ועזר והרגום אנשי גת הנולדים בארץ וגו' וכתוב ויתאבל אפרים אביהם ימים רבים ויבאו אחיו לנחמו" (סנהדרין צ"ב ב)

וברש"י על שירת הים כתב "ירגזון יושבי פלשת" - מפני שהרגו את בני אפרים שמיהרו את הקץ ויצאו בחזקה כמפורש בדברי הימים והרגום אנשי גת" ובתהילים פרק ע"ח

"בני אפרים נושקי רומי קשת הפכו ביום קרב לא שמרו ברית אלהים ובתורתו מאנו ללכת" וברש"י "בני אפרים" - שיצאו ממצרים בזרוע לפני הקץ ובטחו בגבורתם ובחציהם וסופם הפכו לנוס ביום קרב כמפורש בדברי הימים והרגום אנשי גת הנולדים בארץ" ובפרשת בשלח י"ג י"ז עה"פ "כי קרוב הוא כתב רש"י "ומדרשי אגדה יש הרבה" ובמכילתא הביא כמה מהם, ונצטט הנוגע לנושא שלנו "ד"א כי קרוב הוא קרובה שבועה שנשבע אבינו אברהם לאבימלך שנאמר ועתה השבעה לי באלהים הנה אם תשקור לי ולניני ולנכדי: ד"א כי קרוב הוא קרובה מלחמת פלשתים עם בני אפרים שנאמר ובני אפרים שותלח וברד בנו ותחת בנו ואלעדה בנו ותחת בנו וזבד בנו ושותלח בנו ועזר ואלעד והרגום אנשי גת הנולדים בארץ כי ירדו לקחת את מקניהם ויתאבל (עליהם) אפרים אביהם ימים רבים ויבואו אחיו לנחמו: ועליהם אמר דוד בני אפרים נושקי רומי קשת הפכו ביום קרב ולמה שטעו בחשבון ויצאו קודם לקץ בשלשים שנה וברחו ממצרים ונפלו" ובילקוט שם "שנהרגו שמנו הקץ וטעו ויצאו שלושים שנה קודם הקץ".... בני אפרים בגאות לבם שהם מזרע המלוכה ושהן גבורי כח במלחמה עמדו ולקחו נשיהן בניהן ובנותיהן ויצאו ממצרים ועמדו המצריים והרגו כל גבוריהם שנאמר בני אפרים נושקי רומי קשת הפכו ביום

קרב וגו'. כי אמר אלקים פן ינחם העם בראותם מלחמה זו מלחמת בני אפרים שנאמר ובני אפרים שותלח וגו' וזבד בנו וגו' והרגום אנשי גת על לא שמרו ברית אלקים על שעברו על הקץ ועל שעברו על השבועה" וכן הנוסח בשיר השירים רבה המכונה מדרש חזית ב - ז.

ובתרגום ירושלמי: "בְּנֵי חֵילָא מְשַׁבְּטָא דְאֶפְרַיִם מְאַחְדִּין בְּתַרְסִין וְרוּמְחִין וּמְאִנֵּי זַיִנִין וְנַחְתּוּ לְגַת לְמִיבּוּז גִּיתֵי פְּלִישְׁתָּאֵי וּבְגִין דְעֶבְרוּ עַל גְּזַרְת מִימְרָא דִינִי וּנְפָקוּ מִמְצָרִים תְּלַתִּין שָׁנִין קָדָם קִיצָא אֵיתְמַסְרוּ בִּידָא דְפְּלִישְׁתָּאֵי וּקְטְלוּנוּן הִינוּן הָווּ גְרַמְיָא יְבִישָׁא דְאָחֵי נְתַהוּן מִימְרָא דִינִי עַל יְדָא דִיחֲזַקְאֵל נְבִיא בְּבַקְעַת דּוּרָא"

נסכם את הנוסחאות:

גמרא: "שמנו לקץ וטעו"

רש"י: "שמיהרו את הקץ ויצאו בחזקה" או "שיצאו ממצרים בזרוע לפני הקץ ובטחו בגבורתם ובחזיהם"

ובמדרש "שטעו בחשבון ויצאו קודם לקץ בשלשים שנה וברחו ממצרים" או "שמנו הקץ וטעו"

ומהילקוט הנוסח הכי קשור לעניין "שהמצרים הרגום" "שעברו על הקץ ועל שעברו על השבועה"

ואם כן מוכיח הוי"מ"ש שהצדיקים מתו בשואה, כמו שבני אפרים הצדיקים מתו במלחמה.

והנה אף לשיטתו המחודשת שהעליה לארץ הייתה עבירה על השבועה (מה שלא נכון) וגם נצרך לחדש שגם אלו שלא עלו חטאו בזה במחשבה, (ואילו החוטאים במעשה דווקא הם אלו אשר ניצלו)

עדיין יש לתמוה הרבה על הראיה.

כי על מה שכתב שהבני אפרים היו 'צדיקים וקדושים' לכאורה אין צורך לענות על זה שהרי לא הביא שום מקור או ראיה לדבריו, ומהיכי תיתי שהיו שונים משאר אחיהם בני ישראל באותו הזמן שהיו שקועים במ"ט שערי טומאה, והמלאכים אמרו אליהם הללו עובדי ע"ז, עד שגאלם אבינו שבשמיים, ובילקוט שהוא עיקר ראייתו הנוסח "בגאות לבס" אך העיקר שזה עומד בסתירה מוחלטת לפסוק בתהילים "לא שמרו ברית אלהים ובתורתו מאנו ללכת"

אך גם על מה שכתב שהעבירה שלהם הייתה שעברו על השבועה שלא לדחוק את הקץ, יש לציין שזה ממש לא מוסכם ויש הרבה חולקים.

דבר ראשון כפי שראינו במקורות בפנים, לא ברור האם העבירה הייתה חישוב קיצין של טעות או שבטחו בגבורתן וכו' או דחיקת הקץ.

גם עניין השבועה לא ברור כלל, וביותר שעדיין לא הייתה שבועה כזאת, וחזינן לרבותינו המפרשים שהתקשו בזה וביארו בדרך אחרת

וז"ל המרכבת המשנה על מכילתא פרשת בשלה, עברו על הקץ - כמאמרו יתברך ועבדום וענו אותם וגוי ועל השבועה - כמאמר חז"ל שלהי כתובות... שלא ידחקו את הקץ ושלא יעלו

בחומה....ואפשר לומר עוד שעברו אשבעת יוסף כי השבע השביע וגוי' והעליתם את עצמותי
מזה אתכם והם הניחו עצמות יוסף עכ"ל

וזה לשון הזה ינחמנו על המכילתא פרשת בשלח: עברו על הקץ ועל השבועה שכך היה
הברית שיהיו הזמן הקצוב במצרים ואח"כ יצאו ברכוש גדול והם לא המתינו על זה, אי נמי
שעברו על השבועה שהשביעם יוסף אביהם שיקחו עצמותיו עמן והם עברו על זה, עכ"ל.
גם החיד"א בספרו 'נחל קדומים' על התורה פר' בשלח מביא את התרגום יונתן, ואח"כ
מביא עוד פירוש "כי קרוב הוא כ"י גימטריה שלשים, תלתין שנין קודם קיצא דהשם יצאו
בני אפרים ונהרגו על לא שמרו שבועת יוסף ולא הביאו עצמותיו עמהם... רבינו ר"א
מגרמיזא ז"ל עכ"ל החיד"א

וכן כתב המארא"ל צינץ בספרו מלא העומר בבשלח.

וזה לשון המהרש"א בסנהדרין צ"ב ב ד"ה אלו בני אפרים שמנו לקץ ... נראה... **דמשום
שטעו בקץ לא היו חייבים הריגה בידי שמיים** ע"י אנשי גת, אבל כבר הייתה השבועה בין
אברהם ובין הפלישתים ואלו בני אפרים עברו על השבועה שבאו לקחת מקנה אנשי גת....
מאותם שהיו אנשי השבועה עם בני אברהם ויצחק ולכך הרגום על שעברו השבועה
שעמהם עכ"ל. (הרי שפשיטא ליה לרבנו המהרש"א דמשום טעות בקץ לא יהיה שואה
רח"ל)

ונסיים בנבואתו של יחזקאל על אותם עצמות יבשות של בני אפרים "ויאמר אלי בן אדם
העצמות האלה כל בית ישראל המה הנה אמרים יבשו עצמותינו ואבדה תקותנו נגזרנו לנו
לכן הנבא ואמרת אליהם כה אמר ה' אלקים הנה אני פתח את קברותיכם והעליתי אתכם
מקברותיכם עמי והבאתי אתכם אל אדמת ישראל"